

ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԿՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳԵՂԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՐԱՆ

ՄԵԼԻԿ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԶՐԴՐՈՒՄ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կես տարվանը 6 ռուբլ. Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлиси, Редакция „Мшакъ“. Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“. Տ է Լ է Ֆ օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերէն).

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լիզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատուին 10 կոպեկ. Տ է Լ է Ֆ օ Ն № 253.

ԲՈՎԱՆԻՆԻՍՏԻԹԻՒՆ

Ժողովրդական կրեդիտ. Ներքին ՏԵՍՈՒՒՆ. Թիֆլիս. Խօրհայրի դէմ. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒՒՅԻՆ. Պատերազմի շուրջ. Նամակ Բէկիայից. ՀԵՌԱՅԻՐՆԵՐ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Պարսկաստանից.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՐԵԴԻՏ

Մենք շատ յօգուածներ ենք նուիրել մանր կրեդիտի հարցին և ցոյց տուել նրա մեծ կարեւորութիւնը մեր երկրի ազգայնականութեան համար: Մենք իբրև օրինակ առնել ենք բերել մանր կրեդիտի կազմակերպութեան այն աջող փորձերը, որ տալիս են եւրոպական երկրները:

Անկասկած չեն մոռացել մեր ընթերցողները, որ անցեալ երկու տարիների ընթացքում մեր նախագահական քաղաքներում Թիֆլիսում, Քուրթայիսում, Երևանում, Գանձակում, Բազում հրաւիրված յատուկ կոմիտէները զբաղվեցին մանր կրեդիտի կազմակերպութեան և նրա լայն զարգացման խնդրով: Նոյն հարցի քննութեան նուիրեց մի քանի յատուկ նիստեր և կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, որը հրապարակական ժողովներ կազմելով կարողութիւն տուեց ցանկացողներին յայտնել իրանց կարծիքները քննվող կարևոր հարցի վերաբերմամբ:

Ինչպէս յայտնի է, կրեդիտի հարցը քննվում էր մի և նոյն ժամանակ և կայսրութեան բոլոր մասերում, թէ նախագահական կոմիտէներում և թէ զանազան գիտնական ընկերութիւններին մէջ:

Օգտվելով այն նկատողութիւններից,

որոնք յայտնվեցին զանազան տեղերում, կառավարութիւնը մշակեց մանր կրեդիտի հիմնարկութիւնների համար մի նոր օրէնք, որ լոյս տեսաւ նորերս: Այդ օրէնքը լայն կերպով է ըմբռնել կրեդիտի կազմակերպութեան խնդրի էությունը և անկասկած կը նպաստէ կրեդիտային հիմնարկութիւնների տարածմանը ազգայնականութեան մէջ: Նոր կանոնադրութեան առաւելութիւնները հետեւեալներն են: 2-է սահմանափակված կրեդիտային ընկերութիւնների բացումը միայն մի ընդհանուր տիպով, այլ թոյլ է տրվում բանալ զանազան տիպի ընկերութիւններ և յարմարեցնել նրանց տեղական որոշ պահանջներին: Դա կարևոր հանգամանք է:

Բացի այդ ինքը կառավարութիւնը խոստանում է իր գումարներով օգնութեան գալ նորակազմ ընկերութիւններին և փոխ առաջ որոշ գումար գործողութիւնները սկսելու համար:

Թոյլ է տրվում, որոշ պայմաններով, որ մի քանի ընկերակցութիւններ դաշնակցութիւն հաստատեն միմեանց հետ և այդպիսով ներկայանան իբրև հաւաքական մեծ ձեռնարկներ թէ փոխադարձ օգնութեան և թէ աւելի լայն գործունէութեան համար:

Վերջապէս, որպէս զի մանր կրեդիտի գործը աջող ընթացք առնայ հիմնվում են յատուկ կոմիտէները, որոնք պէտք է ղեկավարի և աշակցողի պարտաւորութիւն ունենան թէ գոյութիւն ունեցող և թէ նոր բացվելիք ընկերակցութիւնների վերաբերութեամբ:

Մանր կրեդիտի կանոնադրութիւնը կը նպաստէ կրեդիտային հիմնարկութիւնների

զարգացմանը մեր երկրում: Եւ լաւ կը լինէր, որ մեր ազգայնականութիւնը ծանոթանար կանոնադրութեան հետ մանրամասն կերպով: Այդ կողմից նպատակաւորաբար կը լինէր կանոնադրութեան թարգմանութիւնը հայերէն լեզուով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԳԵՂ

Ներկայ տարվայ յուլիսի 28-ին, տրված Բարձրագոյն հրամանով՝ Կովկասի կառավարչապետին թուղարված է իրաւունք տալ նահանգապետներին և շրջանների կառավարիչներին սահմանափակ կարգադրութիւնները զանցառնելու համար տուգանքներ ու պատիժներ նշանակելու: Այդ պատիժներն ու տուգանքները զրկելու են 1903 թիւ օգոստոսի 11-ին Բարձրագոյն հաստատված կանոնների 16-դ յօդուածի համեմատ: Այդ յօդուածում ասված է, որ ժանտախտի և խօլերայի դէմ կուրսու համար որոշված սահմանափակ կանոնները խանգարող յանցատուները ենթարկվում են մինչև 3 ամիս քանտարկութեան կամ մինչև 300 ռուբլի տուգանքի:

«Որ ոչ լուրից ունկալում, լուրից թիկամը», ասում էր Տէր-Թօղիկեան մանկավարժութիւնը: Այդ սկզբունքը, որ այդքան կորստաբեր է մանկավարժութեան մէջ, յետաձգեց հասարակութիւնների կեանքում բաւական խոշոր դեր է խաղում շատ յաճախ:

Երկուսից մէկը՝ կամ պէտք է հասարակութեան դաստիարակութիւնն սկսել «այդ ու բնից», հիմնական վերափոխութեան ենթարկել բոլոր կրթական և այլ պայմանները, որպէս զի մարդիկ իրանք հասկանան առողջապահութեան, սանիտարական կանոնների ան-

հրաժեշտութիւնը և կամ պէտք է պատժել, խիստ, զրակօնական պատիժ նշանակել կուրսու անել, այժմ թաղական սանիտարական հոգաբարձուների ընդհանուր ժողովը վճանց անել:

Օգոստոսի 2-ի ժողովում թաղական սանիտարական հոգաբարձուները վճանցին հետեւեալը. այն բոլոր դասապաններին, որոնք՝ չը նախելով ոստիկանապետի հրատարակած պարտադիր կանոններին՝ փողոցի իրանց ընկած բաժինը աւելում են ցերեկով, այդ բոլորի համարները գրի առնել և ենթարկել պատասխանատուութեան:

Անցնում են փողոցով, աչքերը, թիթղ ու բերանը լցվում են փողոցով: Փողին ամպի պէս երկինք է բարձրանում, ամբողջ փողոցը մթնացնում... Եւ այդ բոլորը նրանից, որ մի դոնապան ուզում է ցերեկով աւելի իր բաժինը, որպէս զի գիշերն այլ ևս չանհանգստանայ: Վճիռը կայացրել են: Համալիրի է դա: Բայց խօսքից մինչև գործ երբեք մի անանցանելի անդունդ է լինում:

Ինչ էլ որ լինի, խորհուրդ կը տային Կովկասի միւս քաղաքների սանիտարներին օրինակ առնել Թիֆլիսի այդ գովելի վճանքի:

Խ.

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բազու, յուլիսի 27-ին

Թոյլ տուէք պատուական «Մշակ» միջոցով յայտնել իմ ամենախորին շնորհակալութիւնը ամիս 19-ի ե-

րկերին—այդ, մարդիկ հեռուոր Ամերիկայից հազարներ են պահանջում գործադրելու յօդուած ձեռնարկ, ինչդ ու անտէր մարդկանց... Գրանի բանի մարդկային կեանքը են ազատում նրանք... քանի բանի որբերի, անպաշտպան ընտանիքների արցունքներն են սրբում... Սակայն թողնենք այս:

Ռուսներն ու անգլիացիները իրանց ծառայողների համար «միջոցներ խօրհայրի դէմ» վերնագրով թերթեր են հրատարակել տուել: Հայազգի զօկուր Ռանդօլֆ, ցանկանալով ինքն էլ իր հերթում մի բան արած լինել, տպագրել է տուել «Նախագահութիւնների խօրհայրի դէմ» վերնագրով թերթիկներ: Վերջիններս չեն կարող սակայն ծառայել, որպէս նախագահութեան միջոցներ խօրհայրի դէմ: Տեսէք ինչ է ասում պ. Ռանդօլֆը իր անվանահաղագգութիւնների մէջ: «Երբ որ փորն լուծեց անմիջապէս հաբ ևս 141-ից մէկ հատը՝ այս ինչ կերպ կընդունէր. ջուր դնել ևս 1-ից՝ այս ինչ կերպ. բաբի ևս 1-ից այս ինչ ժամանակ այս ինչ կերպ և այլն... Թերթիկները վերջում անկանալով է: Այս վերոյիշեալ դեղերը կը ծախվէ զօկուր Ռանդօլֆի մօտ աժան գնով, որ արդէն Ամերիկայում և Հնդկաստանում այս հիւանդութեան համար ընդունված է»: Եւ իսկապէս բացի պարսից իր դեղագործը կարող է իմանալ, թէ ինչ նիւթեր են այդ զօկուր Ռանդօլֆեան նման 1-ին 141 և այլն հարերն ու թարգմանները:

Թէհրանում գտնվող մօտ հինգ հարիւր եւրօպացիներից մինչ օրս խօրհայրի դոհ են գնացել միայն 2 հոգի... մօտ հազար հինգ հարիւր հայերից—40—50-ի չափ դէպքեր են եղել... իսկ պարսիկները թիւը տասնեակ հազարների է հասնում... Խօրհայրի դոհ ևս շարունակվում է. բացի այդ լուրեր են տարածվում, որ Հնդկա-Իրանական սահմանում ժանդարտ է կրկնվում: Ժողովրդի սարսափը կըրկնապատկված է—նոր «Պէգալ» իրանիտի պատճառով:

Բելիկ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՏԱԿԱՆՆԵՐ

Թէհրան, 13/26 յուլիսի

Դեռ ևս զարման սկիզբներն էին՝ որ Թէհրանում լուր էր տարածվել, թէ խօրհայրի Պարսկաստանի հարաւային մասերում—Քիրմանշահ, Համադան—կոտորածներ է անում: Թէհրանի ժողովուրդը օրէցօր սրտատրոփ սպասում էր համաճարակի երևալուն. ահա և այսօր երեք շաբթից աւել է, ինչ մենք ակահատես ենք լինում սարսափելի տեսարաններ: Սարսափելի ենք ասում, ընթերցող, ոչ թէ էպիդեմիայի տուած ստուար զոհերի պատճառով, այլ սարսափելի, հազար անգամ սարսափելի նոյն էպիդեմիային անխորհուրդ ու անմիտ կերպով ենթարկվող ամբողջ արամաւական հիւանդուտ տնիզնցիայի պատճառով—«Ղեկալը պալան» (Աստուծոյ ցաւը բարկութիւնն է...) այսպէս է արամաւեանում ազիտութեան խաւարի մէջ խարխափող ամբողջը, չը կամենայով որ և է միջոց գործ դնել համաճարակի դէմ:

Ան ուղղի, լաց ու հառաչի մի հեղիւ է այսօր Թէհրանում: Մի ներքին պատերազմ կրիւ «անտեսանելի միլիթօրների ու «մարդ» կոչված արարածների մէջ. սակայն նոյն մարդկային կեանքերը ապահովող և ոչ մի պայման: «Աղաներն ու խաները» գլուխ կտրած փախել են դէպ շրջակայ ամառանոցները: Համա-րեալ թէ քաղաքի բոլոր խանութները փակ են. ցերեկը փողոցներում մի կողմից շոքի միւս կողմից համաճարակի պատճառով տիրում է կատաղեալ անշարժութիւն:

Սակայն մութն ընկնում է, թէ չէ, սկսվում է մի սոսկալի իրադարձութիւն. գիշերը քաղաքում ընկն անհնարին է. օդը լցվում է լաց ու կոծի, փողոցի, հազարաւոր կրծքերին զարնվող բը-նունցների ձայներով... «Ղեկալը պալան»,—հաւատացեալ ժողովուրդը աղօթում է: Սակայն

ինչ տեսակ է աղօթում, ինչ պայմանների մէջ, հետաքրքրիկ են ընթերցող:

Քաղաքի զանազան մասերում գտնվող պարսկական թէյարանների առաջ, համաճարակը երևալուն պէս, սարքի են «բօզախաններ» (հրապարակական աղօթատեղիներ), զարգարված սեղաններով, Մեծ մարգարէի նկարով ու կտաւի վրա ներկով դուրս բերված դուրանի զանազան կտորներով.—«Ղեկալը իրա-հիստ» սգի օրեր են... հաւատացեալ պարսիկներից մէկը իր կեանքի, իր ընտանիքի առողջութեան համար վճռել է այս գիշեր «բօզախանէ» անել (աղօթողներին ձրիապէս իր հաշին—թէյ, շաքար, սառցով շաքարաշուր ու դէշլան տալ). սկսվում է աղօթքը: Ախաւդներից մէկը (պարսիկ կրօնաւոր) ամբօն իրաւագրելով, սիրտ ձնող ձայնով սկսում է երկարաբեր Մեծն մարգարէի ու նրա յաջորդների կեանքը և նրանց միջոցով օգնութիւն խնդրել ցաւ ուղարկող Եւրոպ. կրօնաւորի եր-գին հետեւում է գիշերալին վերոյիշեալ սոսկա-լի համարը: Ամեն մի փոքր ընդմիջումից յետոյ, թէյարանի սպասաւորը, պարսկական նիզամիշը, լայնաբերան փողոցի բաժակներով թէյ է բաժանում աղօթողներին, և նոր բա-ժակներ լցնելու համար դատարկները—որ ար-դէն տասնեակ շրթունքների են դիպել—լուաց-վում են մի աման սառն ջրի մէջ, և այդ ջու-րը ամբողջ գիշերվայ ընթացքում փնում է առանց փոխվելու: Թէյին անմիջապէս հետեւում է դէշլանը, որի ձրիւ ծայրը, ամբողջ գի-շերվայ ընթացքում, անցնում է հազարաւոր բերաններից: Այսքանով մենք բաւական ենք համարում մի փոքրիկ ծանօթիւն տալու ըն-թերցողին, թէ ինչպիսի դեր կարող են կա-տարել այդ «բօզախանները» համաճարակի պայմաններում:

Բժշկութիւնը—խօրհայրի ժամանակ—ասում է մեզ. «Հոգեկան ու ֆիզիքական հանգստու-թիւն, եւրամ ջուր, մաքրութիւն, գոգուշ-թիւն այն ամենի կողմից, ինչ կարող է դիպ-չել ձեր շրթունքներին ու մեղքեր չը գործա-ծուցել, և դուք ազատ կը լինէք համաճա-րակից»: Եւ պարսկական «բօզախաններում»

կան այդ բոլորը՝ սակայն բացասական մտքով: Փողոցով հոսող առուի ջրով, այն ջրով, որտեղ կան ամեն տեսակ կեղտոտութիւններ—պար-սիկը իր ծարաւն է յաղեցնում. և եթէ յանդե-նան նրան յիշցնելու, որ ներկայ պայմաննե-րում վտանգաւոր է այդ ջրից խմելը, նա ծաղրելով առաջ կը բերէ դուրանի այն տո-ղբը, որ ասում է—«Ջուրը հարած չէ վերց-նում»—ահա ձեզ կընտան—առողջապահական վէճ գաղափար—Շուրքը հարած չէ վերցնում:

Եւ ահա այսպիսի պայմաններում, երբ չը կայ և ոչ մի միջոցաւոր կերպով և ոչ մի միջոց կուրսու սոսկալի արհաւիրքի դէմ—այս խղճուկու ողորմելի վայրում, մենք չենք կա-րող խորին երախտագիտութեամբ չը յիշա-տակել ամերիկացիների միջոցներական ըն-կերութեան մասին: Վերջինս—համաճարակը երևալուն պէս—քաղաքի զանազան մասերում բաց է արել մի քանի հիւանդանոցներ, որ ոչ միայն յանձն են առնում ձրիապէս օգնե-լու հիւանդներին, այլ և որոշել են մի-մի թու-ման (մօտ 1 ր. 70 կ.) վճարել այն անձնա-ւորութիւններին, որոնք անհերք կամ փողոց-ներից հիւանդներ կը գտնեն ու իրանց յանձ-նեն: Նոյն ընկերութեան անդամներից մէկը—երիտասարդ պ. Զօրաւն—գիշերները մինչև լոյսի բացվելը շրջում է քաղաքի փողոցները, առաւել ևս «բօզախաններին» մօտ, ու առանց որ և է դժգոհութեան հիւանդներ հաւաքելով հիւանդանոցներն է ուղարկում: Ահա, ընթեր-ցող, գործ. ահա ձեզ գաղափար—մարդկային պարտաճանաչութեան ամենավսեմ ու ամենա-մեծ գոյներից մէկը...

Բայց և այնպէս թէհրանահայերի մէջ կան այնպիսի անձնաւորութիւններ, որոնք չեն զլանում հրապարակով իրանց դժգոհութիւնը արտայայտել ամերիկացիների վերաբերմամբ, թէ նրանք այդ բոլորը անում են յետին մըտ-քով—մարդկանց են ուզում որսալ և այլն... Այն պարսիկներ, ենթադրենք մի բօպէ, որ այդ այդպիսի է. սակայն ինչու աշխատել ա-մեն գործի մէջ միմիայն վատ կողմը տեսնել...

Եւ իսկապէս ներկայ պայմաններում—երբ հարազատը թողնում է հարազատին, ընկերը

բեկոյեան Շուշում տեղի ունեցած համերգին յաճախող երկուստար Կարոն ուսանողներին և յարգող հասարակութեան մի մասին այն մարդասէր աշակցութեան համար, որ ցոյց են տուած իմ ընտանիքին՝ նոյն գիշեր մեր բնակարանում տեղի ունեցած հրդեհին հանգցնելու մէջ։ Ի նկատի ունենալով հրդեհաշէջների բացակայութիւնը Շուշում, այդպիսի մի պատահար գիշերվայ կիսին գուցէ և առանց զգարող հետեանքի չանցնէր, եթէ բաղդի բերմամբ համեմատ վերջնապէս վրա չը հասնէին յիշատակարարները իրանց անձնուէր աշակցութեանը։

Ա. Կարապետեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒԻՍԻՍ

Միևնաբանի կոմիտէի որոշումով՝ հաստատուած Նորին Կայսերական Մեծութիւնից՝ հրամայված է հիմնել առանձին վիճակագրական դասընթացներ։ Այդ դասընթացները կամ կուրսերն ունենալու են երկու դասարան՝ կուրսեր և աւագ կամ ստորին և վերին։ Այդ նոր կրթական հաստատութիւնը բացվելու է վիճակագրական կենտրոնական կոմիտէի կից և նրա գլխավորութիւնը ու զրա համար կազմված մի յատուկ ուսումնական կոմիտէի անդամական վարչութեան տակ։ Ուսումնական յատուկ կոմիտէի կազմի որոշումը կարված է ներքին գործերի մինիստրութիւնից։ Նոր կուրսերի նպատակն է պատրաստել տեսական-նապէս ձեռնմաս գործիչներ վարչական վիճակագրութեան համար։ Այդ կուրսերում ընդունվելու են բոլոր ուսանողները, որոնք աւանդուած միջնակարգ կրթութիւն ունեն։ Լսողների սկզբնական թիւը լինելու է 100-ից ոչ աւել։ Ապագայում, նայելով միևնաբանութիւնների ունեցած պահանջներին վիճակագրական գիտութեան պատրաստականութիւն ունեցող անձերի, այդ թիւը կարող է մեծանալ՝ համաձայն ներքին գործերի մինիստրի րարհայեցողութեան։

Երէկ թիֆլիսի քաղաքային դումայի արտակարգ նիստում խորհրդածութեան էր դրված քաղաքային տուրքերից գոյացված պարտքերը ներկու խնդիրը։ Պարտքերը ներկու են միայն խնդիրը։ Պարտքերը, իբրև շնորհ Նորին Կայսերական Բարձրութեան Թագաժառանգ Յուստինիին՝ Մեծ Իշխան Ալեքսանդր Նիկողայիւի ծննդեան ուրախութիւնը քաղաքի առիթով։

Կովկասեան շրջանի հաղորդակցութեան ձառնարկների վարչութիւնը թիֆլիսում 4 լեզուով թարգմանել և հրատարակել է իր վարչութեան տակ գտնվող խճուղիների վրայով բեռների տեղափոխելու վերաբերութեամբ գոյություն ունեցող օրէնքները։ զբանք ընդամենը 11 յօդուած են, իրանց ծանոթութիւններով և վերաբերում են կառքերի, նրանց աշխատողների, նրանց վրա դրվելիք բեռների չափին, ձեռն ու մեծութեանը։ Հրատարակութիւնը կատարված է ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն և թուրքերէն լեզուներով միասին։ Յայտարարութեան ձևով կանխելով գանադան հաղորդակցական հիմնարկութիւնների մէջ, նա կարող է գրագէտներին ծանոթացնել օրէնքի պահանջած կարգերի հետ։

Ներկայ ուսումնական տարում Մոսկվայի Կապարեան ձեռնարկում բացվում է կովկասցիների համար յատկացված թոշակներից կամ ստիպանդաններից երկուսը։ Կովկասի գլխաւոր վարչութիւնը այդ երկու թոշակները յատկացել է իշխան Ալեքի Զօրաձէին և Նիկողայ Մայիզօրովին։

„P. B. B.“ լրագրի աստիճան, զինուորական մինիստր տեղեկացրել է Կարմիր Սաչի գործադիր յանձնաժողովին, որ թէ և զինուորական ըրժակական գլխաւոր վարչութիւնն ամեն միջոց ձեռք է առել ընդարձակելու զինուորական հիւանդանոցներին կից գոյութիւն ունեցող բաժանմունքները հոգեկան հիւանդների համար, որպէս զի նրանց մէջ տեղաւորվին գործող բանակի զինուորականներից հոգեկան հիւանդութիւններ ստացողները, բայց և այնպէս, պ. մինիստրի կարծիքով, այդ դեռ թէ չէ։ անհրաժեշտ է, որ Կարմիր խաչի ընկերութիւնն և մասնակցէ այդ ստիպողական գործին և խնայելու, Զիտարում և Իրկուստիւն հոգեկան հիւանդների համար հաստատութիւններ հիմնարկէ։ նոյնպէս և շատ լաւ կը լինէր, եթէ Կրասնոստաւկում և Օմսկում հոգեկան-հիւանդ զինուորականների համար հաստատութիւն ժամանակաւոր կայարաններ կամ էտապներ։

Մէլեճիի յուլիսի 26-ից, մեզ գրում են. «Ղևոն անունով մի շուշեցի երկուստար, 20 տարեկան, մեռաւ խօլերա հիւանդութիւնից։ Սօլերան 8 օր է արդէն բուն է գրել Մէլեճիում։ Մահանդակները, ինչպէս ամեն տեղ այստեղ էլ նոյնն են, ոչ մի միջոց ձեռք չեն առնում հիւանդութիւնից ազատվելու համար. դուրաններ և կախիլ փողոցներում, իսկ մարդիկ խումբ խումբ փողոցներով շրջւում են։ Այլ-Հուսէին ազգապահելով, որ իրանց ազգայնայն ցուրցը»։

Մեծ-ՆՆՆԱՆԻ գիւղից (Ախալքալակի գաւառ) մեզ գրում են. «Յուլիսի 29-ին միջին կէս օր երկինքը պարզ էր և ոչ մի կտոր ամպ չէր երևում. կէսօրից յետոյ յանկարծ սև սև ամպեր կուտակվեցին երկնակամարի վրա և սկսեց խիստ որոտում։ Մի ժամից աւելի տեւեց որոտումը, որին հետեց խոշոր կարկուտ, որի մի հատը քաշում էր 1/4 ֆունտի ծանրութիւն և տեւեց մի քանի րոպէ՝ աւերելով հացահատիկների մեծամասնութիւնը և չը հնձնված խոտերն ու բանջարեղէնները։ Գիւղի օդաների լուսանցների ապակիներն փշրվեցին կարկուտի հարուածներից և մի մաշվալ գուլթանի մօտ մի կարկուտ հարուածից գետին էր գլորել։ Վնասը շատ մեծ է, գիւղացիները կըրկին յուսահատութեան մէջ ընկան»։

Մեծ-ՂԱՐԱՔԻՆԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Քմաւանոց եկողների թիւը այս տարի կրկնապատկվել է, այնպէս որ ազատ տներ գրեթէ չը կան։ Դրան անկասկած նպաստում են անհամար սառն աղբիւրների թիւը, առողջարար կլիման և ճանապարհի յարմարութիւնները։ Ամառնոց եկողների մեծամասնութիւնը կազմում են երևանցիները, թիֆլիսցիները և բազմաթիւները։ Յաւելով պէտք է ասել, որ Դարբելիւսում բաւականութեամբ ստանալու տեղի էր չը կան։ Դարբարան-ընթերցարանն ինչ է, որ թարմ լուրեր ու տեղեկութիւններ ստանալու տեղը պիտի լինի՝ այն էլ չը կայ։ Դարբելի է վերադառել նրան, որ ժողովուրդը դեռ չէ վարժեց իր թարմութիւնից։ Դիւղի մէջ կանոնաւոր դրոշմադրարներ չը կան, որտեղ կարելի լինի միմեանց հետ տեսնվել։ Միակ ուշագրութեան արժանի տեղերը այդ արքունական պարկն է, որը կից է երկաթուղու կայարանին և գտնվում է գիւղի արևմտեան կողմում, իսկ միւսները «Արագած» և «Արարա» այգիներն են, որոնք գտնվում են գիւղի միւս ծայրում։ Պարկում առաւօտները ման գալ չէ լինում, որովհետեւ դեռ ծառերը նորատունկ են, բայց զրա փոխարէն հրաշալի է երեկոները, որտեղ լինում է ամենապարզ, մաքուր, առողջարար և գովացողիչ օդ։ Արագածը և «Արարա» լաւ զբոսայգիներ են նաև ցերեկվայ համար։ Այստեղ կարելի է գտնել ամեն տեսակ խմիչքեղէն և հայկական կերակուրներ»։

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Մի շարք պարբերական ներկայացումներ յետոյ հայ դերասանական դրամատիկ խումբը, զեկավարութեամբ պ. Արէլեանի, սկսել է առը բեմադրութիւններ կայացումներ։ Յուլիսի 17-ին նոյն խումբը ներկայացրեց ի նպատակ Արէլեանի Շեքսպիրի «Օտելլո» ողբերգութիւնը։ Ներկայացումը, թէ խաղի և թէ մուտքի կողմից, մեծ աջողութիւն ունեցաւ և զրուստը դերակատարները Օթելլո (Արէլեան) և Օթելլո (Գարեֆալ), Դիդիլեմոն (օր. Սիմոն) արժանացան անվերջ ծափահարութիւնների ու օվաքիաների։ Բայց մի հանգամանք խաղաւ նախաբանը այդ բոլոր աջողութիւնները. այդ այն է, որ պ. Արէլեանը այդ երկույ տոմսակների գները սովորականից բաւական բարձրացրել էր և այդպիսով փակել ոչ բուրժուական հասարակարգի առաջ թափանցի դանքը, չը նախընտրէր, որ այդ դասակարգից շատ շատերն էին ցանկացել տեսնելու այդ ներկայացումը»։

ՂԱՐԱՔԻՆԻ գործարաններից (Չանկի. գաւառ) մեզ գրում են. «Յուլիսի 25-ին երկրորդանգամ մի վաճառական Դարբի քաղաքից գլխաւորում էր տունը, որը գտնվում էր Բաջարանց գիւղում, մօտ 20 վերստ Դարբի գործարաններից։ Չանկից լուր 12 վերստ, ճանապարհին նրա վրա յարձակվում են չորս աւազակներ, որոնք կողոպտելով խեղճին՝ վերցնում են 100 ռ. և մի ջրի, որը բեռնված էր ճօթեղէններով և մանրուշով։ Նրանք չը բաւականապէս խնայում են խեղճի շորերը, թողնելով միայն ստաշորը, շապիկը, խիստ ծեծում են և անհետանում։ Վաճառականի ընդհանուր ֆնարը մօտ 280 ռ. է հասնում։ Վերջոյից ի մասին յայտնված է տեղական օստիկանութեան»։

Շուշու գաւառի ՆՈՐ-ՇԷՆ գիւղից մեզ գրում են. «Այս տարի հացահատիկները առատ են, համեմատած անցեալ տարվայ հետ և յոյս կայ, որ հացի գինը սովորականից էթան լինի. միայն գիւղացիները վախենում են գարնանա-ցանքսի փչանալուց՝ երաշտութեան պատճառով»։

ՄԱՆԱՆԻ մեզ գրում են. «Յուլիսի 30-ին գիւղաւան Ալաշխանը հայ թատերասէրների ժամանակութեամբ տուեց մի ներկայացում «Անյան-Բալասի»։ Ժողովուրդը սպասածից քիչ էր»։

ԲԱԳՈՒՑ մեզ գրում են. «Երէկ, յուլիսի 1-ին, Շուշի ճանապարհից մի խումբ երկուստարների հետ Յովհաննէս Բ. Միրզոյանցը, որ այստեղի Լուսաւորիչ եկեղեցու բառաձայն երգեցիկ խմբի խմբագրու է, մի քանի անգամ կոնցերտ տալու նպատակով՝ Ամսիա 1-ից եղանակները փոխվեցին, անձրեւային է. այս տարի մի քանի օր միայն տաք օրեր արեց»։

ՄԱՐԻԱՍ գիւղից (Շամախու գաւառ) մեզ գրում են. «Յուլիսի 23-ին, ուրբաթ օր, Մարախում Շամախու և գիւղի սիրողների մասնակցութեամբ դերասան պ. Ս. Ոսկանեան ներկայացրեց «Մամուլ» և «Կըրթ-կըրթ» օգովիլը։ Շնորհի տեղացի երկուստարները ջանքերին, ներկայացումը գրաւել էր երկու սեռի հանդիսականների սպասածից աւելի բազմութիւն»։

ՋԱՋՈՒՑ (Ալեքսանդրօպոլի գաւառ) մեզ գրում են. «Մեզանում շուտով լինելու է գիւղական վարչական անձերի նոր ընտրութիւն։ Մեր տանուտէրը, որ բնիկ ջաշուցի է, միջակ կարողութեան տէր մի էարդ, չը նայելով որ շատ կրթութիւն չունի, բայց օգտաւէտ մարդ էղաւ, բարի և անաշու բնաւորութեամբ, ժողովրդի ցաւերն ամանակցող և նրանց կարիքները հոգացող։ Ինչ վերաբերում է դատաւորներին, նրանք ընդհանրապէս թոյլ էին, օրէնքից քիչ գիտցող և իրանց կոչման նշանակութիւնը չըմտնող։ Դիւղացիները սպասում են, որ առաջիկայ ընտրութիւնը կարողանայ տալ աւելի բաւարար դատաւորներ»։

ՆՈՐ-ԲԱՅԱՋԷՏԻՑ մեզ գրում են. «Սոտի հունձը արդէն վերջացել է մեզանում. մնում է կրկնել, որին մասաւոր արգելում են վերջերս տեղացւոյ յորդ անձրեւները։ Այս տարի ընդհանրապէս վերջած խոտի արգելանքը պակաս է անցեալ տարվանից։ Շուտով կը սկսվի նաև հացարոյսի քաղը, որին անհամբեր սպասում են շատ ընտանիքներ, որոնց հացի պաշարը քիչ առաջ վերջանալով՝ ստիպված են փողով գնել իրանց ուստիսը, սակայն փող՝ Աստուած տայ»։

ՎԱՐԻՆԱՎԱՋԻՑ մեզ գրում են. «Մեր հին երեցիքի Տէր-Աստուածատրեանի օրով, ժամասացութիւնը շատ կանոնաւոր կերպով էր առաջ գնում։ Կիրակին փայլում էր եկեղեցին իր խմբի ներդաշնակ երգեցողութեամբ և կարգապահութեամբ։ Բայց այժմ աննախանձիկ վիճակի մէջ են։ Յանկալի է, որ նոր երեցիքի փոխը փոքր ինչ ուշագրութիւն դարձնի խմբի վրա. չէ որ հասարակութիւնը դուր տեղը չէ վարձատրում խմբագրութիւն»։

ԱՍՈՒՐԱՎԱՋԻՑ մեզ գրում են. «Անցեալ կիրակի հասարակական ժողովարանի ամառային թատրոնում, տեղիս հայ դրամատիկական սիրողների խումբը, ներկայացրեց Դիւղեհիօի «Չոհի փոխարէն զոհ» կոմեդիան և Այս, քիչ օրին՝ լուրջ երեցիքի հետեւին. ներկայացումն անսպասելի կերպով անցաւ աջող. Ուրախալի էր, որ այս անգամ թատրոնի բոլոր աթոռները բնված էին, բայց ցաւալին այն է, որ մի հասարակութիւնը դեռ ևս չը սովորեց ինքնակամ կերպով գալ և կասալից տոմսակ աւանել։ Միշտ սպասում են, որ մի քանի մարդ տոմսակները ձեռքին փողոցէ փողոց շրջեն և ուժով ծախեն։ Գովելի է տ. Միլի-Դարա-գիւղեհիօի ետեւը, որը ոչ մի ջանք չէ իւր-նայում օգնել իր աշակցութեամբ սիրողների խմբին»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՊԵՏԻՐԵՍԻ ՇՈՒՐԷԼ
Չիմացիների արածած լուրերը։ «Local Anzeiger» թերթի թղթակիցը Տօխիօից հաղորդում է մի թէ և անհաւատալի, բայց բնատուր ջիւղերը, վճռով վերցնել լեւորը ինչ գնով և

լուր։ Չիֆուից ջոնկաներով եկած չինացիները պատմել են, թէ իբր գիւղերով Ստեպլը անձնապահութիւն է գործել և իբր ուսաց զօրքերը, անկասկած (°) պատրաստվում են անհետաւոր լինել և նոյն իսկ այլ ևս չեն պատասխանում երազական կրթիկն։ Այս լուրի անհիմնութիւնը ակնհիւ է, բայց մենք առաջ ենք բերում նրան, որովհետեւ արտասահմանեան մամուլից նա մտել է ուսաց հաստատելու մէջ և բացի դրանից նա ցոյց է տալիս այն ջղային անհամբերութիւնը, որով երազական սպասում է վաղուց առաւելանալու իրան խոստացված անկման և այն միջոցները, որոնց գիւղում է երազական կառավարութիւնը գոնէ ժամանակաւորապէս հանգուտացնելու յուզված հասարակական կարծիքը (HOBOTI)։

Կոնս-ժովպե Լօզյիսկու նախկներ Պետրսբուրգ։ «P. C.» տպել է Պօրտ-Արտուրի և կանային պաշտպանութեան պետ Կոնս-ժովպե Լօզյիսկու հետեւալ նամակները։

Յուլիսի 8-ից.
«Արտուրը երազացիները լցնում են ախաներով, բայց մենք նրանց որոտում ենք։ Նաւերի թնդանթներ մի մասը գրել ենք ախում, և արեծը դուրս կը գայ մեր նաւատորմը։ միայն Աստուած գիտէ. բայց վաղ թէ անաւան, նա դուրս կը գայ. ևս կը մնա պաշտպանելու մուտքը, երբ նաւատորմը դուրս գայ։ Յուլիսի 5-ին գնացի երկու նաւակներով, եօթը ականանաւերով և «Նօվիկ» կրէյտերով հարուածելու երազական բաւարանները և գործերը. հեռում տեսնվում էին 3 կրէյտեր, մի թնդանթաձիգ նաւակ և 14 ականանաւ, բայց նրանք մեզ չը մօտեցան։ Ես առջևից ուղարկեցի 2 ականանաւ ականներ որոնելու և նրանք երազական 4 ական որսացին և եթէ այդ չանէինք, նրանք կը պայթեցնէին մեզ։ Մենք այստեղ պակասութիւն չենք կրում։ Մի և կանաչեղէն բաւական քանակութեամբ կայ և երբ օր առաջ նոյն իսկ կայ կերպ։ Վերջին տեղեկութիւններին նայելով, երազացիները շատ մարդ է դուրս եկել կազմից, բայց որտեղ են նրանք ֆնաւել—չը գիտեմ։ Եթէ այդպէս է, Աստուած տայ, ամեն բան աւելի շուտ կը վերջանայ, բան ակնկալվում է։ Տայ Աստուած։ Ես գրում եմ լուրերս միջոցով, բայց չը գիտեմ կը հասնի նամակս ձեռք, թէ երազացիները կը բռնեն որ և է մի տեղում, ծովի վրա։ Հաստատ հաւատանք, որ պատերազմը աջող կերպով կաւարտվի և ուրախ տեսակցութիւն կունենանք»։

Յուլիսի 15-ից.
«Յուլիսի 13-ից երազացիները սկսեցին յարձակվել Արտուրի վրա և ինչով կը վերջանայ այդ ամենը—միայն Աստուած գիտէ։ Արտուրը լաւ ամրացրված է։ Ես երէկ երեք նաւակներով գնացի հարուածել յարձակվող երազացիներին։ Վերջին երկու ամբար ապրում էի նաւակի վրա, որ կանգնած էր անցում, ամեն գիշեր մօտենում են երազացիները և շրջապատում են մեզ ականներով։ Մի կողմից մենք որոտում ենք, միւս կողմից նրանք դարձեալ ձգում են ականներ։ Եսկապերն մի անգամ դուրս եկաւ և գնաց 20 մղոն տեղ, բայց այդտեղ նրան հանդիպեց երազական էսկադրան, երկու անգամ աւելի ուժեղ, ուստի ստիպվեց խոյս տալ կուրից։ Նրանց ականանաւերը, թուր 30, մի գիշեր տասն անգամ յարձակվում գործնից, բայց յետ մղվեցին և երեքը ջրատուր արվեցին։ Սպասում ենք, որ մեզ փրկելու դան Կոնսօպաուիկին բանակը կամ Բօժիստովինսկու էսկադրան։ Եթէ չը լինէին սիւսված ականները, որոնցից շատ հեռուութեամբ են կորչում նաւերը, այն ժամանակ քիչ բաց ճակատամարտի մէջ մենք նրանց կը ջարդէինք. այնու ամենայնիւ պէտք է ուժեղացնել նաւատորմը Բօժիստովինսկու գալով և այն ժամանակ, բաց կուր տալով, ձեռք բերի տիրապետութիւնը ծովի վրա»։

Չիմացիների աստիկ յուզվում են. Լօզյիսկու եկած չինացիները պատմում են, որ երազական զօրքերի աջողութիւնները բոլորովին են ամբողջ Չինաստանը և չինացիները կամենում են նմանվել երազացիներին։ Փոխարքաները գիւղել են կայսրուհուն աղերսաւորով, խնդրելով թոյլ տալ վերակազմել չինական զօրքը երազականի ձևով։ Երազական ձեռնարկները հաղարարը օրհանգիստով թարգմանվում և տարածվում են։ Երբ կայսրուհին կը մեռնէ, Չինաստանում մեծ փոփոխութիւններ կը լինեն (P. A.)։

Պօրտ-Արտուրի ստիկալի կուրներ, Նեմիովիչ-Դանչիկովի նկարագրում է «Pyc. Շոբո» լրագրի մէջ Պօրտ-Արտուրի կուրները։ Երազացիները, վճռով վերցնել լեւորը ինչ գնով և

